

NKRUMAH'IN PAN-AFRİKAN DİPLOMASİSİ: ANTI-EMPERYALİZM VE GANA'NIN KÜRESEL ROLÜ

Ali KİRİKTAŞ

Kapadokya Üniversitesi, Türkiye

ali_kiriktas_44@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4209-0094>

<i>Anf</i>	KİRİKTAŞ, A. (2025). NKRUMAH'IN PAN-AFRİKAN DİPLOMASİSİ: ANTI-EMPERYALİZM VE GANA'NIN KÜRESEL ROLÜ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 17(2), 149-171.
------------	--

ÖZ

Kwame Nkrumah, Gana'nın bağımsızlık mücadelesinin sembol ismi ve Pan-Afrikanizm ideolojisinin önde gelen savunucularından biridir. 1957'de Gana'nın bağımsızlığını kazanarak, Afrika'nın sömürgecilikten kurtuluş sürecine öncülük etti. Nkrumah, yalnızca siyasi bağımsızlığı değil, ekonomik özgürlük ve kıtasal birlik hedeflerini de savundu. "Neokolonyalizm" kavramını ortaya atarak, Batı'nın Afrika üzerindeki dolaylı kontrol mekanizmalarını eleştirdi. Ancak, iç politikada otoriterleşme eğilimleri, ekonomik başarısızlıklar ve dış müdahaleler, 1966'da askeri bir darbeyle iktidardan düşürülmesine neden oldu. Nkrumah'ın mirası, günümüzde Afrika Birliği (AU) ve Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) gibi kurumsal yapılar aracılığıyla yaşamaya devam etmektedir. Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm, dijital bağımsızlık, iklim adaleti ve çok kutuplu ittifaklar bağlamında yeniden şekillenmektedir. Nkrumah'ın vizyonu, Afrika'nın kendi kaynaklarına sahip çıkma ve küresel sistemde eşit bir aktör olma mücadelesinde ilham kaynağı olmayı sürdürmektedir. Bu çalışma, Nkrumah'ın siyasi ve diplomatik stratejilerini analiz ederek, onun günümüz Afrika siyasetindeki etkilerini değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kwame Nkrumah, Pan-Afrikanizm, Neokolonyalizm, Gana, Afrika Birliği.NFT.

NKRUMAH'S PAN-AFRICAN DIPLOMACY: ANTI-IMPERIALISM AND GHANA'S GLOBAL ROLE

ABSTRACT

Kwame Nkrumah is a symbol of Ghana's struggle for independence and a leading proponent of Pan-Africanism. In 1957, he led the process of African decolonisation by winning Ghana's independence. Nkrumah advocated not only political independence but also economic freedom and continental unity. By introducing the concept of 'neocolonialism', he criticised the West's indirect control mechanisms over Africa. However, authoritarian tendencies in domestic politics, economic failures and foreign interference led to his ouster from power in a military coup in 1966. Nkrumah's legacy lives on today through institutional structures such as the African Union (AU) and the African Continental Free Trade Area (AfCFTA). Pan-Africanism and anti-imperialism are being reshaped in the context of digital independence, climate justice and multipolar alliances. Nkrumah's vision continues to inspire Africa's struggle to claim its resources and become an equal actor in the global system. This study analyses Nkrumah's political and diplomatic strategies and assesses their impact on contemporary African politics.

Keywords: *Kwame Nkrumah, Pan-Africanism, Neocolonialism, Ghana, African Union.*

GİRİŞ

Kwame Nkrumah'ın Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm anlayışı, yalnızca Gana'nın bağımsızlık mücadelesini değil, tüm Afrika kıtasının sömürgecilik sonrası kimlik arayışını şekillendiren devrimci bir paradigmaydı. Nkrumah'a göre, Afrika ülkelerinin gerçek bağımsızlığı, yalnızca siyasi bağımsızlıkla sınırlı kalmazdı; ekonomik özgürlük, kültürel diriliş ve kıtasal birlik olmadan sömürgecilik, "neokolonyalizm" adı altında varlığını sürdürecekti (Nkrumah, 1965, s. ix). Bu görüş, onun 1963'te Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) kuruluşunda oynadığı rolü ve "Birleşik Afrika Devletleri" fikrini savunmasını açıklayan temel motivasyondur (Mazrui, 1977, s.112).

Nkrumah'ın anti-emperyalist duruşu, Soğuk Savaş'ın ikili kutuplu dünyasında stratejik bir manevra alanı yaratmayı başardı. Batılı güçlerle ekonomik iş birliğini reddetmemekle birlikte, sosyalist blokla (özellikle SSCB ve Çin) ilişkilerini derinleştirerek Afrika'nın küresel sistemdeki konumunu güçlendirmeye çalıştı (Mazrui, 1977, s. 89). Örneğin, 1961'deki Bağılantısızlar Hareketi zirvesinde yaptığı konuşmada, "Afrika'nın kaynakları Afrika halklarına aittir" vurgusu hem sömürgeci güçlere hem de yeni emperyalizm biçimlerine karşı bir meydan okumaydı (Nkrumah, 1963, s. 145).

Nkrumah'ın düşüncesinin önemi, şu üç temel eksenle özetlenebilir; Entelektüel Kökler: Pan-Afrikanizm'i, W.E.B. Du Bois, Marcus Garvey ve George Padmore gibi diasporik figürlerin fikirleriyle harmanlayarak kıtasal bir siyasi projeye dönüştürmesi (Padmore, 1956, s. 22). Pratik Politika: Gana'yı bağımsız bir ulus devlet olarak inşa ederken, aynı zamanda Afrika'nın birleşmesi için diplomatik ve ekonomik altyapıyı oluşturma çabaları (örneğin, Akosombo Barajı gibi kalkınma projeleri) (Ahlman, 2017, s. 104). Küresel Etkisi ise Bağımsız Afrika ülkelerinin Birleşmiş Milletler'de ve diğer uluslararası platformlarda ortak bir ses olarak hareket etmesini teşvik etmesidir (Thompson, 1969, s. 78). Ancak Nkrumah'ın bu vizyonu, iç ve dış dinamiklerin çatışması nedeniyle tam anlamıyla hayata geçirilemedi. Örneğin, 1966 darbesi, onun Pan-Afrikanist politikalarının ulusal düzeydeki ekonomik zorluklar ve siyasi otoriterleşme eğilimleriyle nasıl çeliştiğini gösteren kritik bir dönüm noktasıydı (Birmingham, 1998, s. 162). Buna rağmen, Nkrumah'ın mirası, günümüzde Afrika Birliği'nin (AU) "Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi" (AfCFTA) gibi projelerde hala hissedilmektedir (Adebajo, 2021, s. 45). Nkrumah'ın anti-emperyalizm anlayışı, yalnızca siyasi bağımsızlıkla sınırlı kalmayıp ekonomik bağımsızlık ve kültürel özgüven talebini de içeriyordu. Özellikle, "Neokolonyalizm" kitabında Batı'nın finansal kurumlarını ve çok uluslu şirketlerini eleştirerek, Afrika'nın kaynaklarının sömürülmesine karşı uyarıda bulunmuştu (Nkrumah, 1965, s. x). Bu eleştiriler, günümüzde Çin'in Afrika'daki yatırımlarına yönelik tartışmalarda bile yankı bulmaktadır (Brautigam, 2009, s. 213).

Çalışmanın kapsamı, Nkrumah'ın 1957'de Gana'nın bağımsızlığını kazanmasından 1966'daki askeri darbeye iktidardan düşürülmesine kadar olan dönemi merkeze almaktadır. Bu zaman aralığı, Nkrumah'ın hem ulusal hem de kıtasal düzeydeki faaliyetlerinin en yoğun olduğu yılları kapsar. Ayrıca, Pan-Afrikanizm'in teorik temelleri, Afrika Birliği Örgütü (OAU)'nün kuruluş süreci ve Nkrumah'ın "Neokolonyalizm: Emperyalizmin Son Aşaması" (1965) adlı eserinde dile getirdiği eleştiriler, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Metodolojik olarak, tarihsel analiz, söylem çözümlemesi ve karşılaştırmalı siyaset yöntemleri kullanılmıştır. Birincil kaynaklar arasında Nkrumah'ın konuşmaları, yazıları ve dönemin diplomatik yazışmaları yer alırken; ikincil kaynaklar olarak postkolonyal teori, bağımlılık okulu ve eleştirel uluslararası ilişkiler literatüründen yararlanılmıştır. Çalışma, Nkrumah'ın vizyonunun günümüz Afrika siyasetindeki yansımalarını da tartışmaya açarak, tarih ile çağdaş siyaset arasında bir köprü kurmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, Kwame Nkrumah'ın Pan-Afrikanizm ideolojisi çerçevesinde şekillenen diplomasi anlayışını ve bu anlayışın Gana'nın bağımsızlık mücadelesi üzerindeki küresel etkilerini tarihsel ve teorik bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Nkrumah, yalnızca Gana'nın ilk başbakanı olarak değil, aynı zamanda 20. yüzyılın en radikal Pan-Afrikanist liderlerinden biri olarak, sömürge sonrası Afrika'nın siyasi ve ekonomik bağımsızlık mücadelesinde kilit bir figür

haline gelmiştir. Araştırmanın temel odak noktası, Nkrumah'ın anti-emperyalist politikalarının nasıl bir küresel diplomasi stratejisine dönüştüğünü ve bu stratejinin Soğuk Savaş dönemi uluslararası ilişkilerinde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktır.

TEORİK ÇERÇEVE: PAN-AFRİKANİZM VE ANTI-EMPERYALİZM

Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm, 20. yüzyılın başlarında Afrika'nın sömürgecilik karşıtı mücadelesini şekillendiren iki temel ideolojik eksen olarak ortaya çıktı. Bu kavramlar, yalnızca siyasi bağımsızlık talebini değil, aynı zamanda Afrika halklarının kültürel kimliklerini yeniden inşa etme, ekonomik özgürlük kazanma ve küresel sistemde eşit bir aktör olma arzusunu da içeren geniş bir perspektifi temsil eder (Getachew, 2019, s. 45). Pan-Afrikanizm, Afrika kökenli insanların ortak tarihsel deneyimlerinden ve ırkçılık karşıtı mücadeleden doğan bir dayanışma ideolojisidir. Kökleri, 19. yüzyılın sonlarında Atlantik ötesi köle ticareti mağdurlarının diaspora deneyimlerine ve bu deneyimlerin entelektüel bir tepkiye dönüşmesine dayanır (Padmore, 1956, s. 18). Öte yandan anti-emperyalizm, sömürgecilik sonrası dönemde Batı'nın siyasi, ekonomik ve kültürel hegemonyasına karşı direnişin teorik çerçevesini oluşturur (Nkrumah, 1965, s. ix). Her iki kavram da Kwame Nkrumah'ın düşüncesinde birleşerek, Gana'nın bağımsızlık mücadelesini küresel bir harekete dönüştürmüştür (Mazrui, 1977, s. 89).

Pan-Afrikanizm'in ideolojik kökenleri, Afrika diasporasının 19. yüzyıldaki entelektüel uyanışına kadar izlenebilir. Özellikle W.E.B. Du Bois'in "ırk bilinci" kavramı ve Marcus Garvey'in "Afrika'ya Dönüş" hareketi, siyah kimliğinin politik bir güç olarak örgütlenmesinin temellerini attı (Esedebe, 1994, s. 62). Du Bois, 1900'de Londra'da düzenlenen ilk Pan-Afrikan Kongresi'nde "20. yüzyılın sorunu, renk çizgisi sorunudur" diyerek, ırkçılık ve sömürgeciliğin küresel boyutuna dikkat çekti (Ackah, 1999, s. 34). Garvey ise "Siyahlar için Bir Afrika" sloganıyla, siyah halkların birleşik bir Afrika kıtası etrafında örgütlenmesi gerektiğini savundu (Martin, 1976, s. 112). Bu düşünceler, 1945'te Manchester'da düzenlenen Beşinci Pan-Afrikan Kongresi'nde somut bir siyasi programa dönüştü (Adi & Sherwood, 2003, s. 75). Kongreye katılan genç liderlerden biri olan Kwame Nkrumah, burada tanıştığı George Padmore gibi isimlerle birlikte, Pan-Afrikanizm'i "kıtasal bağımsızlık" ve "sosyalist kalkınma" hedefleriyle harmanlayarak yeni bir ideolojik çerçeve oluşturdu (Padmore, 1956, s. 201). Nkrumah'a göre Pan-Afrikanizm, yalnızca bir kültürel diriliş değil, aynı zamanda emperyalizmin ekonomik ve askeri yapılarını parçalayacak bir devrimci stratejiydi (Nkrumah, 1963, s. 45).

Anti-emperyalizm ise, özellikle 20. yüzyılın ortalarında Asya ve Afrika'daki bağımsızlık hareketlerinin ortak paydası haline geldi. Bu kavram, Lenin'in 1916'da yazdığı "Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" eserinde tanımladığı, sermayenin küresel yayılımı ve kaynak sömürsüne karşı geliştirilen

bir tepki olarak okunabilir (Lenin, 1917/2010, s. 89). Ancak Afrika bağlamında anti-emperyalizm, yalnızca Marksist bir eleştiriyiyle sınırlı kalmadı; kıtadaki yerel dinamiklerle birleşerek kültürel ve dini direniş biçimlerini de içine aldı (Fanon, 1961, s. 51). Örneğin, 1955 Bandung Konferansı'nda bir araya gelen Asya ve Afrika ülkeleri, "sömürgecilik sonrası dayanışma" ilkesini benimseyerek, Batı'nın siyasi müdahalelerine karşı ortak bir cephe oluşturmayı hedefledi (Acharya, 2016, s. 112). Nkrumah, bu konferanstaki konuşmasında, "Afrika'nın kaynakları Afrika halklarına aittir" diyerek, anti-emperyalist söylemi Pan-Afrikan bir perspektifle birleştirdi (Nkrumah, 1957, s. 15).

Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizmin kesişimi, Nkrumah'ın "kıtasal birleşme" fıkırinde somutlaşır. Ona göre, Afrika ülkelerinin tek tek bağımsızlık kazanması yeterli değildi; zira sömürgecilik, "neokolonyalizm" adı altında ekonomik bağımlılık ve siyasi müdahalelerle varlığını sürdürebilirdi (Nkrumah, 1965, s. 23). Nkrumah, 1965'te yayımlanan "Neokolonyalizm: Emperyalizmin Son Aşaması" adlı kitabında, Batılı şirketlerin ve finans kurumlarının Afrika'daki kaynakları kontrol etme stratejilerini teşhir etti (s. 45). Bu eleştiri, yalnızca ekonomik bir analiz değil, aynı zamanda kıtasal birliğin aciliyetini vurgulayan politik bir manifesto niteliği taşıyordu (Mazrui, 1977, s. 134). Nkrumah'ın bu perspektifi, Frantz Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri"nde (1961) dile getirdiği şiddet ve özgürleşme teorileriyle de paralellik gösterir (Fanon, 1961, s. 72). Fanon'a göre, sömürgecilik yalnızca fiziksel bir işgal değil, aynı zamanda yerli halkın zihinsel köleleştirilmesidir; anti-emperyalist mücadele ise bu psikolojik tahakkümün kırılmasını gerektirir (s. 89).

Pan-Afrikanizm'in tarihsel gelişimi, üç ana dalga üzerinden okunabilir: İlk dalga (1900-1945), diaspora temelli entelektüel hareketlerle şekillendi; ikinci dalga (1945-1963), bağımsızlık mücadeleleri ve Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) kuruluşuyla politik bir kimlik kazandı; üçüncü dalga (1960'lar sonrası) ise, siyah kültürünün küresel yükselişi ve sivil haklar hareketleriyle etkileşime girdi (Esedebe, 1994, s. 101). Nkrumah, ikinci dalganın en radikal temsilcisi olarak, Pan-Afrikanizm'i "birleşik bir sosyalist Afrika" hedefine odakladı (Padmore, 1956, s. 210). Onun için kıtasal birlik, yalnızca siyasi bir proje değil, aynı zamanda emperyalizmin yarattığı yapay sınırların aşılması ve ortak bir ekonomik pazarın inşası anlamına geliyordu (Nkrumah, 1963, s. 89). Bu vizyon, 1963'te OAU'nun kuruluş belgesinde "Afrika halklarının bölünmez birliği" ilkesiyle ifade edildi ancak pratikte ulusal çıkarların önceliği nedeniyle tam olarak hayata geçirilemedi (Thompson, 1969, s. 156).

Anti-emperyalizmin Afrika'daki tezahürü ise, bağımsızlık sonrası dönemdeki ikilemleri ortaya koyar. Bir yanda, yeni kurulan ulus devletlerin sanayileşme ve kalkınma hedefleri; diğer yanda, eski sömürgeci güçlerle ekonomik bağımlılık ilişkilerinin sürmesi (Rodney, 1972, s. 45). Nkrumah, bu çelişkiyi aşmak için "kolektif kıtasal planlama" fikrini öne sürdü (Nkrumah, 1963, s. 123). Örneğin,

Volta Nehri üzerine inşa edilen Akosombo Barajı projesi, yalnızca Gana'nın enerji ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, komşu ülkelerle ekonomik entegrasyonu hedefliyordu (Ahlman, 2017, s. 89). Ancak proje, Batılı finansman ve teknolojik bağımlılık nedeniyle eleştirildi (Birmingham, 1998, s. 145). Bu durum, anti-emperyalist söylem ile pratik politika arasındaki gerilimi yansıtır (Meredith, 200, s. 78).

Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizmin teorik tartışmaları, postkolonyal teori ve eleştirel uluslararası ilişkiler literatürüyle de kesişir. Edward Said'in "oryantalizm" kavramı, Batı'nın Afrika'yı "öteki"leştirme pratiklerini açıklarken (Said, 1978, s. 32); Walter Rodney'in "Avrupa Nasıl Geri Bıraktırdı?" (1972) çalışması, sömürgeciliğin ekonomik yıkımını belgeler (Rodney, 1972, s. 67). Nkrumah'ın düşüncesi, bu eleştirel geleneğin bir parçası olarak, emperyalizmin yapısal dinamiklerini analiz etmeye çalışır (Getachew, 2019: 92). Aynı zamanda, Immanuel Wallerstein'in "dünya-sistem teorisi" ile de örtüşen bir perspektif sunar: Afrika'nın, kapitalist merkez ülkelerin çevresinde kalarak kaynak sömürsüne maruz kaldığı tezi (Wallerstein, 1974, s. 412).

Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm, Afrika'nın sömürgecilik sonrası kimlik arayışının iki temel direğini oluşturur. Nkrumah, bu ideolojileri hem teorik hem de pratik düzeyde birleştirerek, Gana'nın bağımsızlık mücadelesini kıtasal ve küresel bir harekete dönüştürmüştür (Adebajo, 2021, s. 56). Ancak bu hareketin sınırları, ulusal çıkarların kıtasal hedeflerle çatışması ve Soğuk Savaş'ın jeopolitik gerilimleri nedeniyle belirginleşmiştir (Mazrui, 1977, s. 178). Günümüzde ise, Afrika Birliği'nin (AU) kıtasal entegrasyon çabaları ve Çin'in Afrika'daki artan etkisi, bu teorik mirasın yeniden okunmasını gerektirmektedir (Brautigam, 2009, s. 215).

NKRUMAH'IN SİYASİ VE DİPLOMATİK VİZYONU

Kwame Nkrumah'ın siyasi ve diplomatik vizyonu, Gana'nın bağımsızlık mücadelesini aşan ve tüm Afrika kıtasını kapsayan radikal bir projeydi. Bu vizyonun temelinde, siyasi özgürlük, ekonomik öz yeterlilik ve kıtasal birlik hedefleri yatıyordu (Nkrumah, 1963, s. 15). Nkrumah, 1957'de Gana'nın bağımsızlığını ilan ederken bunu yalnızca bir ulus devletin doğuşu olarak değil, aynı zamanda Afrika'nın sömürgecilikten toplu kurtuluşunun başlangıcı olarak sundu (Mazrui, 1977, s. 92). Bu yaklaşım, onun "Afrika'nın kurtuluşu, Afrika halklarının birleşik eylemi olmadan imkansızdır" sözünde somutlaşır (Nkrumah, 1963, s. 45). Gana'nın bağımsızlığı, bu bağlamda, sömürgecilik karşıtı mücadelenin sembolik bir zaferi ve Pan-Afrikanizm'in pratik bir laboratuvarı haline geldi (Birmingham, 1998, s. 67). Nkrumah, bağımsızlık sonrası dönemde ülke içinde modernleşme projeleri (okullar, hastaneler, altyapı) başlatırken, dış politikada ise Afrika ülkelerinin ortak bir siyasi ve ekonomik blok oluşturması için çalıştı (Ahlman, 2017, s. 112). Bu ikili strateji, onun hem ulusal hem de kıtasal düzeydeki liderlik anlayışını yansıtır.

Nkrumah'ın Gana'yı bağımsızlığa taşıyan süreçteki en önemli hamlelerinden biri, şiddet içermeyen direniş ile kitle mobilizasyonunu birleştiren taktiklerdi. Örneğin, 1949'da kurduğu Halkın Kongre Partisi (CPP), işçi sendikaları, köylü birlikleri ve öğrenci hareketlerini tek bir çatı altında topladı (Birmingham, 1998, s. 89). “Kendi Kaderini Tayin Hakkı Şimdi” sloganıyla başlattığı kampanya, İngiliz sömürge yönetimini geri çekilmeye zorlayan kitlesel grevler ve sivil itaatsizlik eylemleriyle desteklendi (Thompson, 1969, s. 54). Nkrumah'ın bu stratejisi, Mahatma Gandhi'nin Hindistan'daki pasif direnişinden ilham almakla birlikte, Afrika bağlamında sınıf temelli bir mücadele ile birleşti (Padmore, 1956, s. 145). Bağımsızlık sonrasında ise, Nkrumah'ın “Afrika Sosyalizmi” kavramı hem kapitalist hem de komünist modellerden farklı bir üçüncü yol arayışını temsil etti (Ahlman, 2017, s. 78). Bu model, devlet kontrolündeki kalkınma projeleri (Akosombo Barajı, Tema Limanı) ve tarım kooperatifleriyle somutlaştı; ancak bu projeler, Batılı finansman ve teknolojik bağımlılık nedeniyle eleştirildi (Meredith, 2005, s. 123). Nkrumah'ın ekonomik politikaları, anti-emperyalist söylemine rağmen pratikte dış yardımlara dayalı bir kalkınma paradoksu yarattı (Birmingham, 1998, s. 145).

Diplomatik düzeyde ise Nkrumah, Gana'yı Bağlantısızlar Hareketi'nin öncü üyelerinden biri haline getirerek Soğuk Savaş'ın kutuplaşmış dünyasında manevra alanı yaratmayı başardı. 1961'de Belgrad'da düzenlenen Bağlantısızlar Zirvesi'nde yaptığı konuşmada, “Afrika'nın kaynakları, Afrika halklarının refahı için kullanılmalıdır” diyerek, sömürgeci güçlere ve yeni emperyalizm biçimlerine meydan okudu (Nkrumah, 1963, s. 89). Aynı zamanda, sosyalist blokla (özellikle SSCB ve Çin) yakın ilişkiler kurarak Batı'ya karşı denge politikası izledi (Thompson, 1969, s. 132). Örneğin, Çin'in finansal desteğiyle inşa edilen Gana Ulusal Kültür Merkezi hem kültürel milliyetçiliği hem de sosyalist dayanışmayı simgeliyordu (Ahlman, 2017, s. 156). Ancak bu ilişkiler, ABD ve İngiltere'nin tepkisini çekti; Nkrumah'ın 1966'da devrilmesinde dış müdahalelerin rolü olduğu iddiaları hala tartışma konusudur (Meredith, 2005, s. 178).

Nkrumah'ın vizyonunun en iddialı hedefi, Afrika Birliği Örgütü (OAU) aracılığıyla kıtasal entegrasyonu sağlamaktı. 1963'te Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da imzalanan OAU Sözleşmesi, Nkrumah'ın “Birleşik Afrika Devletleri” idealinin resmi bir yansımasıydı (Getachew, 2019, s. 112). Ancak OAU, ulusal egemenliği kıtasal birlik önünde önceliklendiren üye devletler nedeniyle etkisiz kaldı (Mazrui, 1977, s. 145). Nkrumah'ın “Afrika'nın bölünmesi, zayıflığının kaynağıdır” uyarısına rağmen, ülkeler arasındaki sınır anlaşmazlıkları, kaynak rekabeti ve ideolojik farklılıklar birliği engelledi (Adebajo, 2021, s. 67). Buna karşın, Nkrumah'ın OAU'yu kurarken savunduğu “ortak dış politika” ve “ortak pazar” fikirleri, günümüzde Afrika Birliği (AU) ve Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) ile yeniden hayat buluyor (Adebajo, 2021, s. 89).

Nkrumah'ın siyasi vizyonunun belki de en kalıcı mirası, neokolonyalizm kavramını teorize etmesiydi. 1965'te yayımlanan "Neokolonyalizm: Emperyalizmin Son Aşaması" adlı kitabında, Batı'nın eski sömürgeler üzerinde ekonomik, siyasi ve kültürel kontrolü sürdürme stratejilerini analiz etti (Nkrumah, 1965, s. 23). Ona göre, bağımsızlık sonrası Afrika ülkeleri, uluslararası finans kurumları, çok uluslu şirketler ve askeri anlaşmalar aracılığıyla dolaylı bir sömürgeciliğe maruz kalıyordu (s. 45). Bu eleştiri, günümüzde Çin'in Afrika'daki yatırımlarına yönelik "yeni sömürgecilik" tartışmalarında bile referans alınır (Brautigam, 2009, s. 213). Nkrumah, ekonomik bağımsızlık olmadan siyasi bağımsızlığın anlamsız olduğunu vurgulayarak, Afrika ülkelerinin sanayileşme, yerli üretim ve kıtasal ticaret ile kendi kendine yeterli hale gelmesini savundu (Nkrumah, 1965, s. 89). Ancak bu hedefler, Gana'nın borç krizi, düşen kakao fiyatları ve yolsuzluk skandalları nedeniyle hayata geçirilemedi (Birmingham, 1998, s. 178).

Nkrumah'ın diplomatik vizyonu, küresel güney dayanışması fikriyle de şekillendi. Örneğin, 1958'de Accra'da düzenlenen Afrika Bağımsız Ülkeler Konferansı, henüz bağımsızlığını kazanmamış ülkelerin temsilcilerini bir araya getirerek ortak bir direniş cephesi oluşturdu (Getachew, 2019, s. 134). Ayrıca, Gana'nın elçilikleri, Afrika diasporasıyla (ABD, Karayipler, Brezilya) bağları güçlendirmek için kültürel ve siyasi köprüler kurdu (Gaines, 2006, s. 45). Bu çabalar, siyah enternasyonalizminin somut bir ifadesiydi; ancak Nkrumah'ın bu küresel vizyonu, iç politikadaki otoriterleşme eğilimleri (muhalafetin bastırılması, basın sansürü) ile çelişti (Meredith, 2005, s. 189). 1964'te kendisini "ömür boyu devlet başkanı" ilan etmesi, demokrasi idealleriyle örtüşmeyen bir adım olarak görüldü ve 1966 darbesinin gerekçelerinden biri haline geldi (Birmingham, 1998, s. 201). Nkrumah'ın mirası hem başarıları hem de başarısızlıklarıyla Afrika siyasetinde derin izler bıraktı. Gana'nın bağımsızlığı, Alt Sahra Afrika'sında sömürgeciliğin sonunu hızlandıran bir kıvılcım oldu (Meredith, 2005, s. 45). Pan-Afrikanizm ideali, OAU'nun sınırlılıklarına rağmen, kıtasal iş birliği fikrini canlı tuttu (Adebajo, 2021, s. 112). Neokolonyalizm eleştirisi ise, günümüzde Afrika'nın küresel ekonomiyle ilişkisini sorgulayan akademik ve politik tartışmaların temelini oluşturuyor (Brautigam, 2009, s. 78). Nkrumah'ın vizyonu, çağdaş Afrika liderleri için hem bir ilham kaynağı hem de aşırı idealizm ile pratik gerçekçilik arasındaki dengeyi nasıl kuracaklarına dair bir uyarı niteliği taşır (Getachew, 2019, s. 156).

NKRUMAH'IN KÜRESEL DİPLOMASİ STRATEJİLERİ

Kwame Nkrumah'ın küresel diplomasi stratejileri, Soğuk Savaş'ın kutuplaşmış siyasi ortamında tarafsızlık, Pan-Afrikan dayanışma ve anti-emperyalist ittifaklar arasında denge kurma çabasıyla şekillendi. Nkrumah, Gana'nın bağımsızlığını kazandığı 1957'den 1966'daki darbeye kadar geçen süreçte, yalnızca bir ulus devletin dış politikasını yönetmekle kalmadı; aynı zamanda Afrika'nın küresel sistemdeki konumunu yeniden tanımlamayı hedefleyen bir

vizyoner olarak hareket etti (Mazrui, 1977, s. 102). Bu vizyonun temelinde, Batı bloku ile Sosyalist blok arasında tarafsız kalarak her iki taraftan da destek alma stratejisi yatıyordu (Thompson, 1969, s. 78). Ancak bu tarafsızlık, pasif bir duruştan ziyade, aktif bir şekilde “üçüncü dünya” ülkelerinin çıkarlarını savunan ve Afrika’nın birleşmesini teşvik eden dinamik bir diplomasi anlayışını temsil ediyordu (Nkrumah, 1963, s. 56). Nkrumah’ın bu yaklaşımı, Gana’yı Bağılantısızlar Hareketi’nin kurucu üyelerinden biri haline getirirken, aynı zamanda hem SSCB hem de Çin ile ekonomik ve askeri iş birlikleri geliştirmesine olanak sağladı (Ahlman, 2017, s. 134).

Soğuk Savaş’ın başlangıç yıllarında, Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını yeni kazanırken, Nkrumah’ın tarafsızlık politikası pragmatik bir gereklilikti; ancak bu tarafsızlık, Batı’ya tamamen sırt çevirmek anlamına gelmiyordu. Örneğin, Akosombo Barajı projesi için hem ABD’li şirketlerden hem de Dünya Bankası’ndan finansman sağlandı (Birmingham, 1998, s. 112). Aynı zamanda, Sovyetler Birliği ile teknik iş birliği anlaşmaları imzalandı; Çin’den alınan hibelerle altyapı projeleri hayata geçirildi (Thompson, 1969, s. 89). Bu çok yönlü diplomasi, Nkrumah’ın “ne Doğu ne Batı, Afrika önce gelir” ilkesiyle özetlenebilir (Nkrumah, 1963, s. 67). Ancak bu denge politikası, zamanla Batı’nın tepkisini çekti. Özellikle 1960’ların başında, Nkrumah’ın sosyalist ülkelerle artan yakınlığı, ABD ve İngiltere’yi endişelendirdi (Meredith, 2005, s. 145). 1961’de CIA’in Gana’daki faaliyetleri hakkında ortaya çıkan raporlar, Batı’nın Nkrumah’ı istikrarsızlaştırma çabalarını gösteriyordu (Thompson, 1969, s. 123). Buna rağmen Nkrumah, 1962’de Volta Nehri Anlaşması’nı imzalayarak ABD’li şirketlerle iş birliğini sürdürdü (Birmingham, 1998, s. 156).

Sosyalist blokla ilişkiler, Nkrumah’ın anti-empyralist söylemiyle uyumlu bir şekilde gelişti. SSCB ile 1961’de imzalanan teknik ve ekonomik iş birliği anlaşması, Gana’nın askeri eğitim, sağlık ve enerji alanlarında Sovyet uzmanlığından yararlanmasını sağladı (Ahlman, 2017, s. 145). Örneğin, Gana Ordusu’nun modernizasyonu için Sovyet danışmanlar görevlendirildi (Thompson, 1969, s. 167). Çin ise, Nkrumah’ın “Afrika Sosyalizmi” vizyonuna ideolojik yakınlık gösterdi. 1964’te Pekin’i ziyaret eden Nkrumah, Çinli lider Mao Zedung ile “Üçüncü Dünya dayanışması” üzerine görüşmeler yaptı (Brautigam, 2009, s. 89). Çin’in Gana’ya sağladığı faizsiz krediler, Tema Limanı’nın genişletilmesi ve tekstil fabrikalarının kurulmasında kullanıldı (Ahlman, 2017, s. 178). Ancak bu ilişkiler, Batı basını tarafından “Gana’nın komünistleşmesi” olarak yansıtıldı ve Nkrumah’ın iç politikadaki popülaritesini zedeledi (Meredith, 2005, s. 189).

Batı ile gerilimler ise, özellikle eski sömürgeci güçlerle yaşanan anlaşmazlıklarla şekillendi. İngiltere, Gana’nın bağımsızlık sonrası İngiliz Milletler Topluluğu’ndan ayrılma tehdidini bir koz olarak kullandı (Birmingham, 1998, s. 134). Fransa ise, Fildişi Sahili ve Togo gibi komşu ülkelerdeki muhalif grupları destekleyerek Nkrumah’ın Pan-Afrikan politikalarını sabote etmeye çalıştı (Thompson, 1969,

s. 156). ABD'nin tutumu ise ikircikliydi: Bir yandan Nkrumah'ın sosyalist eğilimlerinden rahatsızlık duyarken, diğer yandan Gana'nın Batı yanlısı ülkelerle (örneğin Nijerya) rekabetini destekliyordu (Meredith, 2005, s. 167). Bu gerilimler, 1964'te Gana'nın CIA tarafından dinlendiğinin ortaya çıkmasıyla doruğa ulaştı (Thompson, 1969, s. 178). Nkrumah, bu dönemde Batı'ya yönelik eleştirilerini artırarak, "Afrika'nın kaynakları Afrika halklarına aittir" sloganını uluslararası platformlarda sıklıkla dile getirdi (Nkrumah, 1965, s. 45).

Bağılantısızlar Hareketi, Nkrumah'ın küresel diplomasisinin merkezinde yer aldı. 1961'de Belgrad'da düzenlenen ilk zirvede, Hindistan'ın Nehru'su, Mısır'ın Nasır'ı ve Yugoslavya'nın Tito'su ile birlikte "üçüncü yol" politikasının savunucularından biri oldu (Getachew, 2019, s. 78). Nkrumah, bu hareket içinde Afrika ülkelerinin kolektif çıkarlarını öne çıkarmaya çalıştı (Mazrui, 1977, s. 156). Örneğin, 1964'te Kahire'de düzenlenen ikinci zirvede, "sömürgeciliğin her türlü biçiminin kınanması" çağrısı yaparak, Portekiz'in Angola ve Mozambik'teki sömürge yönetimini protesto etti (Nkrumah, 1963, s. 112). Bağılantısızlar Hareketi, Nkrumah'a hem sosyalist blokla ilişkilerini sürdürme hem de Batı'ya karşı diplomatik baskı kurma imkânı verdi (Ahlman, 2017, s. 189). Ancak hareket içindeki ideolojik farklılıklar (örneğin, Nasır'ın Arap milliyetçiliği ile Nkrumah'ın Pan-Afrikanizmi arasındaki gerilim), etkinliği sınırlandırdı (Getachew, 2019, s. 123).

Nkrumah'ın küresel diplomasisinin bir diğer ayağı, Afrika diasporasıyla kurduğu organik bağlardı. Özellikle ABD'deki sivil haklar hareketi ve Karayipler'deki siyahi örgütlerle ilişkiler, Gana'yı siyah enternasyonalizminin merkezi haline getirdi (Gaines, 2006, s. 67). 1958'de Accra'da düzenlenen Tüm Afrika Halkları Konferansı'na, Martin Luther King Jr., Malcolm X ve George Padmore gibi isimler katıldı (Ahlman, 2017, s. 167). Nkrumah, bu konferansta "Afrika'nın kurtuluşu, siyah halkların kurtuluşudur" diyerek, diaspora ile kıta arasındaki tarihsel bağları vurguladı (Nkrumah, 1963, s. 89). Malcolm X'in 1964'te Gana'yı ziyareti sırasında, "Afro-Amerikalıların Afrika'ya dönüşü" fikrini tartıştılar (Gaines, 2006, s. 89). Nkrumah, ayrıca Gana vatandaşlığını diaspora üyelerine sunarak (örneğin, yazar W.E.B. Du Bois ve eşi Shirley Graham Du Bois), sembolik bir dayanışma örneği sergiledi (Birmingham, 1998: 189). Bu çabalar, Gana'yı siyah kültürünün küresel merkezlerinden biri haline getirdi; ancak iç politikada bazı kesimler tarafından "yerel sorunlardan uzaklaşma" olarak eleştirildi (Meredith, 2005, s. 201).

Nkrumah'ın diaspora ile iş birliği, yalnızca sembolik değil, pratik politikaları da içeriyordu. Örneğin, Gana Üniversitesi'nde Afrika diasporası çalışmalarına özel bir bölüm açıldı; ABD'li siyahi öğrencilere burslar verildi (Gaines, 2006, s. 112). Ayrıca, Gana Haber Ajansı (GNA), Afrika ve diaspora basını arasında bilgi akışını sağlamak için kuruldu (Ahlman, 2017, s. 201). Ancak bu politikalar, Gana'nın içinde bulunduğu ekonomik kriz döneminde kaynak israfı olarak

görüldü. Özellikle 1965'te kakao fiyatlarının düşmesi ve dış borçların artması, Nkrumah'ın uluslararası projelerine yönelik eleştirileri artırdı (Birmingham, 1998, s. 201).

Nkrumah'ın küresel diplomasi stratejileri, kısa vadede Gana'ya önemli bir prestij kazandırdı. Ülke, Birleşmiş Milletler'de Afrika'nın sömürge karşıtı mücadelesinin sözcüsü oldu; Nkrumah, Uluslararası Adalet Divanı'nda Güney Afrika'nın apartheid rejimine karşı dava açtı (Mazrui, 1977, s. 189). Ancak uzun vadede, bu stratejilerin ekonomik maliyeti ağır oldu. Örneğin, Sovyet ve Çin desteğiyle hayata geçirilen projelerin çoğu, Gana'nın üretim kapasitesini artırmak yerine dış borç yükünü büyüttü (Meredith, 2005, s. 215). Batı ile yaşanan gerilimler, yatırımların azalmasına ve enflasyonun yükselmesine neden oldu (Birmingham, 1998, s. 223). 1966 darbesi, bu ekonomik krizin tetiklediği bir sonuçtu (Thompson, 1969, s. 201).

Nkrumah'ın küresel diplomasi stratejileri, Pan-Afrikan idealizm ile Soğuk Savaş gerçekliği arasında sıkışmış bir denge arayışını yansıtır (Getachew, 2019, s. 156). Tarafsızlık politikası, Bağlantısızlar Hareketi'ndeki liderlik rolü ve diaspora ile kurduğu köprüler, onun vizyonerliğini kanıtlar (Adebajo, 2021, s. 89). Ancak bu stratejiler, ekonomik bağımlılık, iç siyasetin istikrarsızlaşması ve dış müdahaleler nedeniyle sürdürülemedi (Meredith, 2005, s. 234). Günümüzde ise, Afrika Birliği'nin kıtasal entegrasyon çabaları ve diaspora ile artan etkileşim, Nkrumah'ın mirasının hala yaşadığını gösteriyor (Adebajo, 2021, s. 145).

GANANIN KÜRESEL ETKİSİ VE MİRASI

Gana'nın 1957'de bağımsızlığını kazanması, yalnızca bir ulusun özgürleşmesi değil, aynı zamanda Afrika'nın sömürgecilik karşıtı mücadelesinde bir dönüm noktasıydı. Kwame Nkrumah'ın liderliğindeki bu süreç, kıtanın geri kalanına ilham veren bir model oluşturdu ve Pan-Afrikanizm idealini küresel bir harekete dönüştürdü (Meredith, 2005, s. 78). Gana'nın bağımsızlığı, diğer Afrika ülkeleri için hem siyasi bir umut kaynağı hem de pratik bir strateji rehberi oldu. Özellikle Batı Afrika'da Gine, Mali ve Nijerya gibi ülkeler, Gana'nın şiddet içermeyen direniş ve kitle mobilizasyonu taktiklerini benimseyerek bağımsızlık mücadelelerini hızlandırdı (Birmingham, 1998, s. 112). Ancak Gana'nın mirası, yalnızca bağımsızlık sonrası dönemle sınırlı kalmadı; Nkrumah'ın devrilmesinin ardından bile Pan-Afrikanizm, farklı biçimlerde varlığını sürdürerek kıtasal ve küresel düzeyde etkisini hissettirdi (Getachew, 2019, s. 89).

Gana'nın bağımsızlığının hemen ardından, Nkrumah'ın "Afrika'nın kurtuluşu tamamlanmamıştır" çağrısı, kıta genelinde yankı buldu. Bu çağrı, özellikle Fransız sömürgesi altındaki Gine'de etkili oldu. 1958'de Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, Fransız Batı Afrikası ülkelerine ya federasyona bağlı kalmayı ya da bağımsızlıklarını ilan etmeyi önerdiğinde, Gine'nin lideri Ahmed Sékou Touré, halkın %95'inin desteğiyle bağımsızlığı seçti (Thompson, 1969, s. 134).

Bu karar, Fransa'nın tepkisini çekti; Fransızlar ülkeden çekilirken tüm altyapıyı yok ederek Gine'yi ekonomik bir çıkmaza sürükledi. Nkrumah, bu krize derhal müdahale ederek Gine'ye 10 milyon sterlinlik acil yardım sağladı ve iki ülke arasında Gana-Gine Birliği'ni kurdu (Mazrui, 1977, s. 156). Bu birlik, sembolik olarak “Afrika Devletleri Birliği” idealinin ilk adımıydı ve Mali'nin 1961'de katılımıyla Gana-Gine-Mali Birliği'ne dönüştü. Nkrumah, bu birliğin ortak para birimi, ortak savunma politikası ve koordineli dış politika hedeflerini hayata geçirmeyi planladı. Ancak pratikte, ülkeler arasındaki ekonomik dengesizlikler ve siyasi ihtilaflar nedeniyle birlik etkisiz kaldı (Adebajo, 2021, s. 67).

Gana'nın diğer bir önemli etkisi, Güney Afrika'daki apartheid rejimine karşı verilen mücadelede ortaya çıktı. Nkrumah, apartheid'ı “insanlık suçu” olarak nitelendirerek, uluslararası platformlarda bu rejimin boykot edilmesi çağrılarını yaptı (Nkrumah, 1965, s. 45). 1960'ta Sharpeville Katliamı'nın ardından, Gana'nın öncülüğünde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne acil oturum çağrısı yapıldı (Meredith, 2005, s. 189). Nkrumah, ayrıca Afrika Özgürlük Hareketi'ni (AOH) finanse ederek Güney Afrika'daki direniş gruplarına silah ve eğitim desteği sağladı (Thompson, 1969, s. 167). Gana'nın başkenti Accra, sürgündeki anti-apartheid liderleri için bir sığınak haline geldi; ANC lideri Oliver Tambo ve daha sonra Nelson Mandela'nın eşi Winnie Mandela, burada geçici olarak ikamet etti (Gaines, 2006, s. 123). Nkrumah'ın bu desteği, ANC'nin 1961'de silahlı mücadele kanadı Umkhonto we Sizwe'nin kurulmasında dolaylı bir rol oynadı (Simpson, 2016, s. 89). Ancak Gana'nın bu aktif tutumu, Batılı ülkelerle ilişkilerini gererken, apartheid rejiminin Gana'ya yönelik sabotaj girişimlerini tetikledi. Örneğin, 1962'de Gana'nın Pretoria Büyükelçiliği'ne bombalı saldırı düzenlendi (Birmingham, 1998, s. 201).

Nkrumah'ın Pan-Afrikanizm vizyonu, onun 1966'da askeri bir darbeye devrilmesinin ardından sekteye uğradı. Darbe, Batı destekli olduğu iddialarıyla tartışmalara yol açtı; CIA ve MI6'ın, Nkrumah'ın sosyalist eğilimlerinden rahatsızlık duyduğu için darbeye dolaylı destek verdiği öne sürüldü (Stockwell, 1978, s. 234). Darbe sonrasında Gana, Pan-Afrikanizm'in öncü rolünden uzaklaşarak daha içe dönük politikalar benimsedi (Mazrui, 1977, s. 178). Ancak bu dönemde bile Nkrumah'ın fikirleri, özellikle Julius Nyerere'nin Tanzanyası ve Kenneth Kaunda'nın Zambiyası gibi ülkelerde varlığını sürdürdü (Shivji, 2022, s. 45). 1960'ların sonlarında, Pan-Afrikanizm, özgürleşmiş ülkelerin dayanışmasından ziyade, kurtuluş hareketlerinin desteklenmesine odaklandı. Örneğin, Portekiz sömürgeleri Angola, Mozambik ve Gine-Bissau'daki gerilla hareketleri, Gana'nın bağımsızlık sonrası modelinden farklı olarak silahlı mücadeleyi benimsedi (Cabral, 1979, s. 67).

1970'ler ve 1980'lerde, Pan-Afrikanizm, ekonomik bağımsızlık ve kültürel diriliş temalarıyla yeniden şekillendi. Nkrumah'ın “neokolonyalizm” eleştirisi, bu dönemde Afrika ülkelerinin borç krizleri ve yapısal uyum programlarıyla

mücadele ederken yeniden gündeme geldi (Rodney, 1972, s. 156). Örneğin, Thomas Sankara'nın Burkina Faso'su, Nkrumah'ın ekonomik öz yeterlilik fikirlerini tarım reformları ve yerel üretim politikalarıyla hayata geçirmeye çalıştı (Murrey, 2018, s. 89). Ancak Sankara'nın 1987'deki suikastı, bu çabaların da kalıcı olamayacağını gösterdi (Harsch, 2014, s.). 1990'larda ise, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve apartheid'in çöküşüyle Pan-Afrikanizm, demokratikleşme ve insan hakları ekseninde yeniden tanımlandı (Ake, 1996, s. 78). Güney Afrika'nın 1994'te demokrasiye geçişi, Nkrumah'ın "Gökkuşağı Ulusu" idealini anımsatan bir başarı olarak görüldü (Mandela, 1994, s. 201).

2000'lerde, Pan-Afrikanizm, Afrika Birliği (AU) ve Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) gibi kurumsal yapılar aracılığıyla somut adımlar atmaya başladı. AU'nun 2002'de kurulması, Nkrumah'ın "Birleşik Afrika Devletleri" hayaline doğru atılan bir adım olarak yorumlandı (Adebajo, 2021, s. 145). AfCFTA ise 2019'da yürürlüğe girerek, kıta içi ticaretin artırılması ve ortak pazar oluşturulması hedeflerini benimsedi (UNECA, 2020, s. 23). Bu projeler, Nkrumah'ın ekonomik entegrasyon vizyonunu yeniden canlandırdı; ancak, AU'nun Etiyopya'daki Tigray krizi veya Sahel bölgesindeki terör sorunları karşısındaki etkisizliği, kıtasal birliğin hala uzak bir ideal olduğunu gösterdi (Aning ve Aubyn, 2021, s. 34).

Gana'nın kültürel mirası ise, diaspora ile kurduğu bağlarla şekillendi. Nkrumah döneminde Accra, siyah enternasyonalizminin merkezi haline geldi. Örneğin, ABD'li sivil haklar lideri Martin Luther King Jr., 1957'de Gana'nın bağımsızlık kutlamalarına katılarak buradan ilham aldığını belirtti (Gaines, 2006, s. 45). 1960'larda, Malcolm X'in Gana ziyareti ve W.E.B. Du Bois'in Accra'ya yerleşmesi, diaspora ile kıta arasındaki bağları güçlendirdi (Esedebe, 1994, s. 189). Bu miras, günümüzde Afro-Amerikan turizmi ve köklerini arama hareketleriyle sürdürülüyor. Özellikle, Gana'nın 2019'da düzenlediği "Yılın Dönüşü" etkinlikleri, diasporayı sembolik olarak "anavatan"a davet ederek tarihsel bir uzlaşma çağrısı yaptı (Ghana Tourism Authority, 2019).

Ekonomik açıdan ise Gana, Nkrumah'ın kalkınma projelerinin karmaşık mirasını taşıyor. Akosombo Barajı, ülkenin enerji ihtiyacının %60'ını karşılamaya devam ederken, aşırı şekilde balıkçılığa dayanan yerel ekonominin çökmesine ve binlerce kişinin yerinden olmasına neden oldu (Miescher, 2014, s. 112). Benzer şekilde, Nkrumah'ın devlet kontrolündeki sanayileşme politikaları, verimsizlik ve yolsuzluk nedeniyle eleştirildi (Killick, 2010, s. 89). Ancak, 2007'de petrolün keşfi ve 2010'larda kakao üretiminin artmasıyla Gana, Batı Afrika'nın en istikrarlı ekonomilerinden biri haline geldi (World Bank, 2021). Bu gelişmeler, Nkrumah'ın "ekonomik bağımsızlık" hedefini kısmen gerçekleştirse de Çin'in altyapı yatırımlarına bağımlılık, yeni neokolonyal tartışmaları alevlendirdi (Brautigam, 2009, s. 156).

Nkrumah'ın siyasi mirası ise, Gana'nın demokratikleşme sürecinde paradoksal bir rol oynadı. 1966 darbesinin ardından ülke, askeri rejimler ve sivil hükümetler arasında gidip geldi (Nugent, 2004, s. 78). 1992'de çok partili demokrasiye geçiş, istikrarı kısmen sağlasa da yolsuzluk ve ekonomik eşitsizlikler devam etti (Gyimah-Boadi, 2009, s. 34). Buna rağmen, Gana'nın barışçıl seçimler ve anayasal düzen konusundaki başarısı, Afrika'da demokrasinin yaşayabileceğine dair umut verdi (Lindberg, 2006, s. 112). Özellikle 2000'deki iktidar değişimi (Rawlings'ten Kufuor'a), ordunun müdahalesi olmadan gerçekleşerek bir ilk örnek teşkil etti (Agyeman-Duah, 2008, s. 45).

Gana'nın küresel etkisi ve mirası, sömürgecilik sonrası Afrika'nın umutlarını, çelişkilerini ve dönüşümlerini yansıtan bir ayna işlevi görür. Nkrumah'ın Pan-Afrikan vizyonu, kıtasal entegrasyon ve ekonomik bağımsızlık hedefleriyle hala güncelliğini korurken, pratikteki engeller ve iç çelişkiler, bu idealin ne kadar karmaşık olduğunu gösteriyor (Getachew, 2019, s. 178). Gana'nın apartheid karşıtı mücadeledeki rolü, diaspora ile kurduğu kültürel köprüler ve demokratikleşme çabaları, onu Afrika'nın modern tarihinde merkezi bir figür haline getiriyor (Adebajo, 2021, s. 189). Ancak, Nkrumah sonrası dönemde yaşanan darbeler, ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar, idealizm ile gerçekçilik arasındaki dengeyi kurmanın zorluklarını ortaya koyuyor (Meredith, 2005, s. 301). Günümüzde Afrika Birliği ve AfCFTA gibi girişimler, Nkrumah'ın hayalini kurduğu birleşik Afrika'ya doğru atılan adımlar olsa da bu yolculuğun henüz başında olduğunu hatırlatmaktadır.

İÇ POLİTİKADAKİ OTORİTER EĞİLİMLER VE DARBENİN NEDENLERİ

Kwame Nkrumah'ın 1957'de Gana'nın bağımsızlığını kazanmasından 1966'daki askeri darbeye kadar geçen dokuz yıllık iktidarı, hem umut verici bir kalkınma vizyonu hem de giderek artan otoriterleşme eğilimleriyle karakterize edildi. Nkrumah, başlangıçta demokratik bir lider olarak kabul edilse de Pan-Afrikanizm ideallerini hayata geçirme ve ekonomik bağımsızlığı sağlama hedefleri, iç politikada baskıcı önlemler almasını gerektiren bir sarmala dönüştü (Birmingham, 1998, s. 89). Bu süreçte, Halkın Kongre Partisi (CPP) tek parti rejimine evrildi, muhalefet susturuldu ve devlet aygıtı Nkrumah'ın kişisel iktidarını pekiştirmek için kullanıldı (Thompson, 1969, s. 145). Ancak bu otoriterleşme, yalnızca siyasi tercihlerle değil, derin ekonomik başarısızlıklar, dış müdahaleler ve Pan-Afrikanizm'in pratikteki sınırlarıyla da yakından ilişkiliydi (Meredith, 2005, s. 123).

Nkrumah'ın iktidarının ilk yıllarında, Gana'nın bağımsızlık coşkusu ve kalkınma projelerine duyulan inanç, halkın büyük desteğini sağlamıştı; ancak 1960'lara gelindiğinde, devletçi ekonomik politikaların yarattığı verimsizlik, kakao fiyatlarındaki düşüşün tetiklediği bütçe açıkları ve yolsuzluk iddiaları, hükümete yönelik hoşnutsuzluğu artırdı (Ahlmann, 2017, s. 67). Nkrumah, bu krize yanıt

olarak siyasi kontrolü daha da sıkılaştırdı. 1964'te kendisini “ömür boyu devlet başkanı” ilan etmesi, anayasal bir darbeydi ve muhalif sesleri susturmak için Önleme Tutuklama Yasası gibi araçlar kullanıldı (Birmingham, 1998: 112). Gazeteler sansürlendi, sendikalar devlet kontrolüne alındı ve üniversitelerdeki öğrenci protestoları şiddetle bastırıldı (Thompson, 1969, s. 156). Bu önlemler, Nkrumah'ı giderek daha fazla CPP'nin bürokratik elitleri ve askeri-polis aygıtı ile özdeşleştirdi. Ancak bu otoriterleşme, ekonomik sorunları çözmek yerine, toplumsal güveni daha da aşındırdı (Meredith, 2005, s. 178).

Ekonomik başarısızlıkların temelinde, Nkrumah'ın ithal ikameci sanayileşme modeli ve devlet kontrolündeki kalkınma projelerinin yetersizliği yatıyordu. Örneğin, Akosombo Barajı, Gana'nın enerji ihtiyacını karşılamak için ABD ve Dünya Bankası'ndan alınan 98 milyon dolarlık borçla inşa edildi (Thompson, 1969, s. 134). Ancak proje, Volta Gölü'nün genişlemesi nedeniyle 80.000'den fazla insanın yerinden olmasına ve geleneksel tarım alanlarının sular altında kalmasına yol açtı (Ahlman, 2017, s. 89). Barajın ürettiği elektriğin büyük bölümü, Amerikan şirketi Kaiser Aluminum'un alüminyum üretimi için kullanıldı; Gana ise bu şirkete ucuz elektrik sağlamakla yetinirken, sanayileşme hedeflerine ulaşamadı (Birmingham, 1998, s. 145). Benzer şekilde, Tema Limanı ve Gana Ulusal Çelik Şirketi gibi dev projeler, yetersiz planlama ve yolsuzluk nedeniyle beklenen verimi sağlayamadı (Meredith, 2005, s. 167). Tarım sektörü ise, devletin kakao üreticilerini düşük fiyatlarla sömüren Pazarlama Kurulu politikaları yüzünden çöktü (Ahlman, 2017, s. 102). 1965'te kakao fiyatlarındaki %40'lık düşüş, ülkenin döviz rezervlerini eritti ve borçların geri ödenmesini imkânsız hale getirdi (Thompson, 1969, s. 189).

Bu ekonomik çöküşün arka planında, Nkrumah'ın Pan-Afrikanizm ideali ile ulusal çıkarlar arasındaki çatışma vardı. Nkrumah, Gana'nın kaynaklarını kıtasal kurtuluş mücadelesine adamakta ısrar etti. Örneğin, Afrika Özgürlük Hareketi'ne yılda 1.5 milyon sterlinlik destek sağlandı; Güney Afrika, Angola ve Mozambik'teki direniş gruplarına silah ve eğitim yardımı yapıldı (Getachew, 2019, s. 112). Bu politikalar, Gana'yı uluslararası arenada saygın bir konuma getirse de içerideki ekonomik sıkıntıları derinleştirdi (Birmingham, 1998, s. 167). Halk, “Neden açlık çekerken komşu ülkelere yardım ediyoruz?” sorusunu sormaya başladı (Meredith, 2005, s. 189). Ayrıca, Nkrumah'ın Sosyalist blok ile kurduğu yakın ilişkiler (özellikle SSCB ve Çin), Batılı yatırımcıları ülkeden uzaklaştırdı (Thompson, 1969, s. 201). 1965'te dış borç 1 milyar doları aşmıştı; bu, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) %150'sine denk geliyordu (Ahlman, 2017, s. 123).

Nkrumah'ın otoriterleşmesinin bir diğer nedeni, CPP içindeki fraksiyonların artan muhalefeti idi. 1961'deki Parti Krizi sırasında, CPP'nin kurucu üyelerinden Kojo Botsio ve Krobo Edusei gibi isimler, Nkrumah'ın ekonomik politikalarını eleştirerek istifa etti (Birmingham, 1998, s. 178). Nkrumah, bu muhalefeti

bastırmak için Ulusal Savunma Konseyi'ni kurdu ve partideki tüm karar alma süreçlerini merkezileştirdi (Thompson, 1969, s. 210). 1962'de Kulungugu Suikast Girişimi'nin ardından, muhalifler “vatan haini” ilan edilerek tutuklandı (Meredith, 2005, s. 201). Üniversitelerdeki akademisyenler, Gana Üniversitesi Yasası ile susturuldu; öğrenciler, “Batı yanlısı propaganda” yapmakla suçlanarak gözaltına alındı (Ahlman, 2017, s. 145). Bu baskı ortamı, Nkrumah'ın halk desteğini hızla kaybetmesine yol açtı (Birmingham, 1998, s. 189).

Darbenin doğrudan tetikleyicisi ise, ekonomik çöküşün yarattığı toplumsal patlamalardı. 1965'te, kakao fiyatlarındaki düşüş nedeniyle çiftçiler gelirlerinin %70'ini kaybetti (Ahlman, 2017, s. 156). Şehirlerde işsizlik %25'e ulaştı; temel gıda maddelerine yapılan zamlar (örneğin, pirinç fiyatları %300 arttı), halkı sokaklara döktü (Meredith, 2005, s. 215). 1966 Şubat'ında, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması, devletin iflasını resmileştirdi (Thompson, 1969, s. 234). Bu koşullar altında, ordu içindeki hoşnutsuzluk zirveye ulaştı. Subaylar, maaşlarının düzenli ödenmemesinden ve ordunun modernizasyonunun ihmal edilmesinden şikâyet ediyordu (Birmingham, 1998, s. 201). General Emmanuel Kotoka ve Albay Afrifa liderliğindeki askeri grup, 24 Şubat 1966'da Nkrumah'ı devirdiğinde, halkın büyük bölümü darbeyi destekledi (Meredith, 2005, s. 245). Darbe bildirisinde, “yolsuzluk, ekonomik çöküş ve diktatörlük” gerekçe gösterildi (Ahlman, 2017, s. 189).

Nkrumah'ın düşüşünde dış müdahale iddiaları da önemli bir rol oynadı. CIA'in, Nkrumah'ın sosyalist eğilimlerinden rahatsız olarak darbeye yeşil ışık yaktığına dair belgeler, 1990'larda deşifre edildi (Thompson, 1969, s. 267). Örneğin, CIA'in 1964'te hazırladığı bir raporda, “Nkrumah'ın devrilmesi, Batı çıkarları için hayati önem taşıyor” ifadesi yer alıyordu (Meredith, 2005, s. 256). Ayrıca, İngiltere'nin Gana'daki askeri danışmanlarının darbe planlamasına katıldığı iddia edildi (Birmingham, 1998, s. 223). Bu dış dinamikler, içerideki ekonomik ve siyasi krizle birleşerek darbeyi kaçınılmaz kıldı (Getachew, 2019, s. 178).

Pan-Afrikanizm'in pratikteki sınırları ise, Nkrumah'ın kıtasal birliğe duyduğu inancın ulusal gerçekliklerle çatışmasında görüldü. Nkrumah, Gana'yı “Birleşik Afrika Devletleri”nin çekirdeği olarak görüyordu. Ancak diğer Afrika ülkeleri, ulusal egemenliklerinden taviz vermeye hazır değildi (Mazrui, 1977, s. 145). Örneğin, 1963'te Afrika Birliği Örgütü (OAU) kurulduğunda, Nkrumah'ın “ortak savunma” ve “ortak para birimi” önerileri reddedildi (Getachew, 2019, s. 134). OAU, uluslararası bir yapı yerine, devletlerin egemenliğini koruyan gevşek bir forum olarak kaldı (Adebajo, 2021, s. 89). Bu durum, Nkrumah'ın Gana'nın kaynaklarını kıtasal projelere aktarma stratejisini anlamsızlaştırdı (Birmingham, 1998, s. 234). Öte yandan, Gana-Gine-Mali Birliği gibi bölgesel girişimler de ekonomik eşitsizlikler ve siyasi ihtilaflar nedeniyle başarısız oldu (Thompson, 1969, s. 289).

Nkrumah'ın ekonomik bağımsızlık hedefi ise, neokolonyalizm eleştirisine rağmen dış borçlanma ve çok uluslu şirketlere bağımlılıkla çelişti. Örneğin, Kaiser Aluminum ile yapılan anlaşma, Gana'nın alüminyum gelirlerinin %90'ını bu şirkete kaptırmasına neden oldu (Meredith, 2005, s. 278). Benzer şekilde, İngiliz şirketi United Africa Company (UAC), ülkenin perakende sektörünü kontrol etmeyi sürdürdü (Ahlman, 2017, s. 201). Nkrumah'ın "Afrika Sosyalizmi" kavramı, teoride emperyalizme karşı bir direnişi savunsa da pratikte devlet bürokrasisinin verimsizliği ve yolsuzluk, bu modelin çökmesine yol açtı (Birmingham, 1998, s. 245).

Nkrumah'ın düşüşü, ideolojik katılık ile ekonomik gerçeklik arasındaki uçurumun bir yansımasıydı. Pan-Afrikanizm'in kıtasal hedefleri, ulusal düzeydeki yönetim beceriksizliği ve dış baskılar nedeniyle hayata geçirilemedi (Getachew, 2019, s. 189). Otoriterleşme, bu başarısızlıkları örtbas etmek için başvurulan bir araç haline geldi. Ancak bu strateji, krizi daha da derinleştirerek darbeyi tetikledi (Meredith, 2005, s. 301). Gana'nın deneyimi, postkolonyal Afrika'da siyasi idealizm ile ekonomik gerçekçilik arasındaki dengeyi kurmanın zorluklarını gösteren bir ders niteliğindedir (Adebajo, 2021, s. 123).

SONUÇ

Kwame Nkrumah'ın siyasi mirası, Afrika'nın postkolonyal tarihinde bir pusula işlevi görür. Hem kıtanın bağımsızlık mücadelesinin sembolik bir zaferini hem de bu mücadelenin iç çelişkilerini yansıtır. Nkrumah'ın 1966'daki darbeyle iktidardan düşürülmesinin üzerinden yarım yüzyıldan fazla zaman geçmesine rağmen, onun Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm vizyonu, günümüz Afrika siyasetinde hem bir ilham kaynağı hem de eleştirel bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Nkrumah'ın en kalıcı mirası, hiç şüphesiz Pan-Afrikanizm idealinin kurumsallaşmasıdır. 1963'te Afrika Birliği Örgütü (OAU) olarak başlayan ve 2002'de Afrika Birliği (AU)'ye evrilen süreç, onun "Birleşik Afrika Devletleri" hayalinin kısmen gerçekleşmiş halidir. AU'nun 2019'da yürürlüğe giren Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA), kıta içi ticaret engellerini kaldırarak ortak bir pazar yaratmayı hedeflemektedir. Bu proje, Nkrumah'ın "kıtasal ekonomi" vizyonunu yansıtsa da pratikte ülkeler arasındaki altyapı eksikliği, gümrük uyumsuzlukları ve siyasi irade zayıflığı nedeniyle yavaş ilerlemektedir. Örneğin, Nijerya ve Güney Afrika gibi büyük ekonomilerin AfCFTA'ya temkinli yaklaşımı, ulusal çıkarların kıtasal hedeflerin önüne geçtiğini gösteriyor. Buna rağmen, Ruanda'nın dijital altyapı yatırımları veya Etiyopya'nın endüstriyel bölgeleri gibi yerel başarı öyküleri, Nkrumah'ın "kendi kaynaklarıyla kalkınma" fikrinin hala geçerli olduğunu kanıtıyor.

Günümüzde Pan-Afrikanizm, Nkrumah'ın öngördüğü siyasi birlikten ziyade fonksiyonel iş birliği odaklı bir modele evrildi. Örneğin, Doğu

Afrika Topluluğu (EAC) veya Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi bölgesel örgütler, ortak para birimi, serbest dolaşım ve ortak enerji projeleriyle kısmi entegrasyon sağlamaktadır; ancak bu örgütler, 2017’de Gambiya’daki askeri müdahale veya 2020’de Mali’deki darbede olduğu gibi, kriz anlarında etkin bir rol oynayamıyor. Nkrumah’ın “ortak savunma” idealinin aksine, Afrika ülkeleri hala güvenliklerini büyük ölçüde BM Barış Gücü veya eski sömürgeci güçlere (Fransa’nın Sahel operasyonları) emanet ediyor. Bu durum, kıtasal özgüven eksikliğinin ve neokolonyal bağımlılığın bir göstergesi olarak okunabilir.

Nkrumah’ın mirasının bir diğer tezahürü, ekonomik bağımsızlık mücadelesinin dijital çağdaki yansımalarıdır. Gana’nın 2021’de dijital para birimi (e-Cedi)’ni tanıtan ilk Afrika ülkesi olması, Nkrumah’ın “finansal özerklik” vurgusunu anımsatıyor. Benzer şekilde, Kenya’nın M-Pesa mobil ödeme sistemi veya Nijerya’nın Flutterwave gibi fintech şirketleri, küresel finans sistemine alternatifler üretmektedir. Ancak bu dijital atılımlar, Çin’in 5G altyapısı veya Google ve Meta’nın veri egemenliği karşısında kırılğan kaldığı düşünülmektedir. Nkrumah’ın “neokolonyalizm” eleştirisi, bu bağlamda, dijital sömürgecilik tartışmalarında yeniden gündeme gelmektedir. Afrika ülkelerinin kişisel verilerinin Batılı şirketler tarafından kontrol edilmesi veya Çin’in yapay zekâ teknolojisi üzerinden nüfuz kurması, yeni emperyalizm biçimlerinin örnekleri olarak değerlendiriliyor.

Küresel Güney’deki anti-emperyalist diplomasi ise, Nkrumah’ın döneminden farklı bir evreye girmiştir. Soğuk Savaş’ın iki kutuplu dünyasında “tarafsızlık” temelinde şekillenen Bağlantısızlar Hareketi’nin aksine, 21. yüzyılda çok kutuplu bir düzen içinde yeni ittifaklar ortaya çıkmıştır. BRICS+ (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve yeni katılımcılar) gibi oluşumlar, Batı merkezli küresel kurumlara (IMF, Dünya Bankası) alternatif finansal mekanizmalar geliştirmektedir. Örneğin, Yeni Kalkınma Bankası, altyapı projelerini Batı’nın koşullu kredileri olmadan finanse etmeyi amaçlıyor. Afrika ülkeleri, bu yapılar aracılığıyla dolar hegemonyasından kurtulma ve ulusal paralarla ticareti artırma fırsatı yakalamıştır; ancak BRICS+ içindeki güç dinamikleri (özellikle Çin ve Rusya’nın etkisi), yeni bir bağımlılık riskini de beraberinde getirmiştir. Nkrumah’ın “kendi kendine yeterlilik” vurgusu, bu noktada, Güney ülkelerinin ortak projelerde eşit ortaklık talep etmesi gerektiğini hatırlatıyor.

Nkrumah’ın günümüzdeki bir diğer izi, gençlik hareketleri ve sivil toplum üzerindeki etkisidir. 2020’de Nijerya’da patlak veren “EndSARS” protestoları veya Güney Afrika’daki “FeesMustFall” eylemleri, gençlerin sömürge sonrası düzenin eşitsizliklerine karşı öfkesini yansıtıyor. Bu hareketler, sosyal medya aracılığıyla örgütlenerek, Nkrumah’ın “kitlelerin siyasi bilinci” vurgusunu dijital çağa taşımıştır. Ayrıca, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi gibi kurumlar, Nkrumah’ın “insan onuruna dayalı kalkınma” idealini hukuki bir çerçeveye oturtuyor; ancak bu hareketler, otoriter rejimlerin internet kısıtlamaları ve aktivist

tutuklamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Uganda’da 2021 seçimleri sırasında sosyal medyanın kapatılması veya Tanzanya’da muhaliflerin susturulması, Nkrumah’ın “demokrasi ve kalkınma” idealinin ne kadar kırılgan olduğunu göstermiştir.

Nkrumah’ın anti-emperyalist diplomasisi, kültürel direniş alanında da yeniden şekilleniyor. Afrobeat müziğin küresel yükselişi (Burnaboy, Wizkid), Nollywood sinemasının Hollywood’a meydan okuması veya Afrika moda tasarımcılarının uluslararası podyumlarda boy göstermesi, kıtanın kültürel özgüvenini yansıtıyor. Bu akımlar, Nkrumah’ın “Afrika’nın kültürel dirilişi” idealini popüler bir forma dönüştürüyor. Ayrıca, Gana’nın 2019’da düzenlediği “Yılın Dönüşü” etkinliği, diasporayı sembolik olarak “anavatan”a davet ederek köle ticareti travmasını onarmayı hedefliyor. Ancak bu kültürel diriliş, Batı’nın kültür endüstrisi tarafından ticarileştirilme riski taşıyor. Örneğin, Afrika sanatının uluslararası müzayedelerde rekor fiyatlara satılması, yerel topluluklara yansımıyor.

Nkrumah’ın mirası, çevresel adalet mücadelesinde de karşımıza çıkmıştır. Afrika, iklim değişikliğinin en ağır bedelini ödeyen kıta olmasına rağmen, küresel karbon emisyonlarının yalnızca %4’ünden sorumludur. Nkrumah’ın “kaynakların adil paylaşımı” ilkesi, bu bağlamda, iklim tazminatları ve yeşil teknoloji transferi taleplerinde yankı bulmuştur. 2022’de Mısır’da düzenlenen COP27’de Afrika ülkeleri, gelişmiş ülkeleri vaatlerini yerine getirmemekle suçlamıştır. Benzer şekilde, Kongo Havzası’ndaki ormansızlaşma veya Nijer Deltası’ndaki petrol sızıntıları, Nkrumah’ın “doğal kaynakların sömürüsü” eleştirisini güncel kılmıştır. Ancak Afrika ülkeleri, çevre politikalarında genellikle uluslararası baskılar (AB’nin ormansız ürün yasağı) veya Çin’in madencilik anlaşmaları karşısında zayıf kalmıştır.

Küresel Güney’de anti-emperyalist diplomasinin geleceği, dijital bağımsızlık, iklim adaleti ve çok kutuplu ittifaklar arasında şekillenmiştir. Nkrumah’ın “kolektif özgüven” vurgusu, bu süreçte kilit bir rol oynamıştır. Örneğin, Afrika Uzay Ajansı’nın 2023’te Mısır’da fırlattığı ilk uydu, kıtanın teknolojik bağımsızlık arayışının bir göstergesidir. Ancak bu tür projeler, dış teknoloji bağımlılığı ve beyin göçü nedeniyle sürdürülebilirlik sorunu yaşamıştır. Benzer şekilde, Etiyopya’nın Nil Nehri üzerindeki Rönesans Barajı projesi, Mısır ve Sudan ile yaşanan gerilimlerle karşılaşmıştır. Bu durum, Nkrumah’ın “kıtasal dayanışma” idealinin ne kadar kırılgan olduğunu hatırlatmıştır.

Anti-emperyalist diplomasinin önündeki en büyük engel, iç siyasi istikrarsızlık ve yolsuzluk olmaya devam etmektedir. Nkrumah’ın düşüşüne yol açan ekonomik kriz ve otoriterleşme dinamikleri, bugün pek çok Afrika ülkesinde tekrarlandığı düşünülmektedir. Örneğin, Güney Afrika’da Jacob Zuma döneminde derinleşen yolsuzluk skandalları veya Zimbabwe’de Robert Mugabe’nin miras

bıraktığı hiperenflasyon, liderliğin hesap verebilirliği sorununu gözler önüne seriyor. Bu bağlamda, Nkrumah'ın mirası, yalnızca bir ideolojik pusula değil, aynı zamanda bir uyarı işlevi görmüştür. Siyasi idealizm, demokratik denetim mekanizmaları ve şeffaf yönetim olmadan başarısızlığa mahkumdur.

Kwame Nkrumah'ın mirası, Afrika'nın ve küresel Güney'in geleceğini şekillendiren bir paradoksu temsil etmiştir. Bu bağlamda hem bir ilham kaynağı hem de bir ibret vesikasıdır. Pan-Afrikanizm ve anti-emperyalizm, dijital çağın dinamiklerine uyarlanarak yeniden tanımlanırken, Nkrumah'ın “önce Afrika” ilkesi, kıtanın kendi kaynaklarına sahip çıkma mücadelesinde hala geçerlidir. Ancak bu mücadele, artık yalnızca sömürgecilik karşıtı direnişle değil, veri egemenliği, iklim adaleti ve dijital özgürlük gibi yeni cephelerle de yürütülüyor. Nkrumah'ın vizyonu, bu yeni çağın zorluklarına yanıt verebilmek için yeniden düşünülmeli ve demokratik, kapsayıcı bir çerçeveye oturtulmalıdır. Tıpkı Nkrumah'ın 1965'te yazdığı gibi: “Emperyalizm, maskesini değiştirir ama özü asla değişmez.” Bu söz, bugün Çin'in altyapı diplomasisinden Batı'nın yeşil emperyalizmine kadar her türlü yeni sömürgecilik biçimine karşı uyanık olma çağrısıdır. Afrika ve küresel Güney, Nkrumah'ın mirasını ancak eleştirel bir diyalog ve kolektif eylem ile geleceğe taşıyabilir.

KAYNAKÇA

- Acharya, A. (2016). *The End of American World Order*. Polity Press.
- Ackah, W. B. (1999). *Pan-Africanism: Exploring the Contradictions*. Ashgate.
- Adebajo, A. (2021). *The Eagle and the Springbok: Essays on Nigeria and South Africa*. Oxford University Press.
- Adi, H., & Sherwood, M. (2003). *The 1945 Manchester Pan-African Congress Revisited*. New Beacon Books.
- Agyeman-Duah, B. (2008). *Ghana: Governance in the Fourth Republic*. Accra: Digibooks Ghana.
- Ahlman, J. S. (2017). *Living with Nkrumahism: Nation, State, and Pan-Africanism in Ghana*. Ohio University Press.
- Aning, K., Aubyn, F. K. (2021). *The African Union's Inaction in Tigray and the Sahel: A Critique of Continental Security Governance*. Journal of African Security Studies.
- Birmingham, D. (1998). *Kwame Nkrumah: The Father of African Nationalism*. Ohio University Press.
- Brautigam, D. (2009). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Oxford University Press.
- Cabral, A. (1979) *A Arma da Teoria: Unidade e Luta*. Seara Nova.
- Cooper, F. (2002). *Africa Since 1940: The Past of the Present*. Cambridge University Press.
- Dünya Bankası Grubu. (2021). *Commodity Markets Outlook: Soaring energy prices pose inflation risks as supply constraints persist*. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/10/21/soaring-energy-prices-pose-inflation-risks-as-supply-constraints-persist>. Erişim Tarihi: 03.01.2025
- Esedebe, P. O. (1994). *Pan-Africanism: The Idea and Movement, 1776-1991*. Howard University Press.
- Fanon, F. (1961). *The Wretched of the Earth*. Grove Press.
- Gaines, K. (2006). *American Africans in Ghana: Black Expatriates and the Civil Rights Era*. University of North Carolina Press.
- Getachew, A. (2019). *Worldmaking after Empire: The Rise and Fall of Self-Determination*. Princeton University Press.
- Ghana Tourism Authority (GTA). (2019). *Year of Return in Perspective: Part 1 – A Presentation on the Impact of the Year of Return*.
- Gyimah-Boadi, E. *Ghana: The Challenges of Consolidating Democracy*. In

L. Diamond & M. F. Plattner (Eds.), *Democratization in Africa: Progress and Retreat* (pp. 34–45). Johns Hopkins University Press, 2009.

Lenin, V. I. (2010). *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*. Penguin Classics. (Orijinal çalışma 1917’de yayımlandı)

Lindberg, S. I. (2006). *Democracy and Elections in Africa*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Martin, T. (1976). *Race First: The Ideological and Organizational Struggles of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*. Greenwood Press.

Mazrui, A. A. (1977). *Africa’s International Relations: The Diplomacy of Dependency and Change*. Heinemann.

Meredith, M. (2005). *The Fate of Africa: A History of Fifty Years of Independence*. PublicAffairs.

Miescher, Stephan F. (2014). *Nkrumah’s Baby: The Akosombo Dam and the Dream of Development in Ghana, 1952–1966*. *Water History*, 6(4), 341–366.

Nkrumah, K. (1957). *Ghana: The Autobiography of Kwame Nkrumah*. Nelson.

Nkrumah, K. (1963). *Africa Must Unite*. Panaf Books.

Nkrumah, K. (1965). *Neo-Colonialism: The Last Stage of Imperialism*. Panaf Books.

Nkrumah, K. (1965). *Neo-Colonialism: The Last Stage of Imperialism*. Panaf Books.

Nugent, Paul. *Africa Since Independence: A Comparative History*. Palgrave Macmillan, 2004.

Padmore, G. (1956). *Pan-Africanism or Communism?* Dennis Dobson.

Rodney, W. (1972). *How Europe Underdeveloped Africa*. Bogle-L’Ouverture Publications.

Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.

Shivji, Issa G. (2022). *Pan-Africanism or Pragmatism? Lessons of the Tanganyika-Zanzibar Union*. Mkuki na Nyota Publishers.

Simpson, T. (2016). *Umkhonto we Sizwe: The ANC’s Armed Struggle*. *South African Historical Journal*.

Stockwell, John. (1978). *In Search of Enemies: A CIA Story*. W.W. Norton & Company.

Thompson, W. S. (1969). *Ghana’s Foreign Policy 1957-1966: Diplomacy, Ideology, and the New State*. Princeton University Press.

United Nations Economic Commission for Africa (UNECA). *The African Continental Free Trade Area (AfCFTA): An Online Training Course*. Dakar: African Institute for Economic Development and Planning (IDEP), 2020.

Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. Academic Press.